

**Tisková zpráva
17. července 2026**

Nacisté chtěli vybudovat největší sbírku židovských knih na světě. Čeští historici nyní odhalili, komu patřily.

*Vypálené synagogy. Rozbité výlohy židovských obchodů. To jsou známé obrazy nacistické perzekuce Židů. Méně známou kapitolou je budování obrovské sbírky židovských knih, která měla nacistům posloužit k "vědeckému" zdůvodnění jejich rasové ideologie. Během bombardování Berlína převezli více než půl milionu svazků do Sudet. Výstava *Ze stínů ke světlu* v Národní knihovně České republiky, která začíná 4. srpna, poprvé představí výsledky dlouholetého výzkumu českých historiků. Podařilo se jim vypátrat příběhy jednotlivých knih.*

Nacisté v roce 1933 demonstrovali svou moc veřejným pálením knih židovských autorů i dalších děl, která označovali za "neněmecká". V letech 1935–1938 se zaměřili na budování institucí, které systematicky shromažďovaly knihy zabavené židovským obcím, synagogám, rabínským seminářům i soukromým knihovnám. Po anšlusu Rakouska a po Křišťálové noci začaly rozsáhlé konfiskace židovských knihoven v okupovaných zemích Evropy. Uloupené knihy putovaly do nacistických výzkumných institucí v Berlíně a Frankfurtu nad Mohanem, kde vznikala největší sbírka judaik na světě, a sídlil tam Institut pro výzkum židovské otázky. Cílem této aktivity nacistů bylo vytvořit knihovnu, která měla sloužit ke studiu judaismu z pohledu nacistické ideologie a přípravě protižidovské propagandy. V roce 1943 během bombardování Berlína a Frankfurtu nacisté převezli více než půl milionu knih do Sudet na zámek Mimoň, Nový Berštejn a Nový Falkenburg a hrad Houska. Vzácné publikace z různých koutů Evropy pak ležely naházené na hromadách v naprosto nevyhovujících podmínkách.

Důležité indicie

Po válce byly knihy postupně sváženy do Prahy. Počátkem 50. let pak pracovníci Národní knihovny pokračovali v jejich katalogizaci. Na aktuální výstavě *Ze stínů ke světlu* se návštěvníci dozví, jaké typy knih nacisté konfiskovali, co s nimi plánovali, ale také zjistí, jak se historikům podařilo určit, odkud jednotlivé svazky pochází. „Dlouhodobě se zaměřujeme na vyhledávání uměleckých děl, která patřila židovské komunitě. Mnohdy je velmi složité zjistit, kdo byl původní majitel, protože nacisté zničili dokumentaci konfiskovaných děl. Na aktuální výstavě ukazujeme, jak probíhal výzkum obří kolekce knih, kde jsme měli naštěstí více indicií. Každé razítko, ex libris, rukopisná poznámka nebo signatura je pro nás důležitá stopa, která nam pomohla identifikovat odkud kniha pochází. A díky tomu víme, že součástí kolekce jsou publikace z Olomouce, Vídně, Budapešti nebo Mnichova říká Jana Jirásková, která vede tým historiků Centra pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí II. světové války, o.p.s.

Vzácné tisky

Podle Tomáše Foltýna, generálního ředitele Národní knihovny České republiky, byla judaika součástí knižních fondů pražské veřejné universitní knihovny již od jejího založení v roce 1777. „Na aktuální výstavě jsou dva benátské staré tisky – Maimonidovo *Mišnej Tora*, klasika středověké rabínské literatury, a pietistický spis safedského kabalisty – však reprezentují sbírky, které se do sbírek Národní knihovny dostaly později. Přesněji v dobách tzv. záborů, poválečných

svozů obrovských mas literatury zcizených nacisty během 2. světové války anebo jako poslední artefakty připomínající důsledky všeobecné poválečné migrace osob a národnostních čístek. Národní a univerzitní knihovna se podílela na zajišťování knižního majetku, což v dobách, kdy se „knihy nepočítaly na kusy, ale na bedny, balíky a povozy“ a bylo třeba řešit obnovu společnosti obecně, nebylo jistě jednoduché,“ říká Foltýn.

Symbolický návrat

Jedním z nejvýznamnějších souborů na výstavě jsou svazky z knihovny Rabínského semináře v Budapešti. Nacisté během války zabavili téměř tři tisíce knih této instituce. Většina z nich byla v letech 1988–1989 navracena zpět do Budapešti. Součástí tehdejší restituce bylo také šestnáct unikátních rukopisů dokumentujících dějiny maďarských a středoevropských židovských komunit. „Restituce kulturních předmětů není jen otázkou jejich fyzického navrácení. Stejně důležité je znovu objevit jejich příběh a vrátit je do historického a kulturního kontextu společenství, jimž původně patřily. Díky výzkumu českých historiků můžeme pochopit nejen mechanismy nacistického rabování židovského kulturního dědictví, ale především poznat osudy komunit, které byly během holokaustu zničeny nebo rozptýleny. Tato aktivita napomáhá obnovovat paměť těchto komunit a vracet do dějin příběhy, které byly na dlouhá desetiletí opomíjeny nebo zcela vymazány,“ říká Balázs Tamási, ředitel knihovny Rabínského semináře – Univerzity židovských studií v Budapešti.

Výstava Ze stínů ke světlu. Hebrejské knihy v paměti Národní knihovny České republiky

Galerie Klementinum, Mariánské nám. 5, Praha 1

Výstava bude otevřena od 4. srpna do 4. října 2026

Součástí doprovodného programu jsou komentované prohlídky s autory výstavy, které se konají 19. srpna od 15.30 a 16. září od 16.30

Kontakt:

Jana Jirásková

ředitelka Centra pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí

II. světové války, o.p.s.

Email: jana.jiraskova@lootedart.cz

Telefon: +420 603 562 232

Martina Košanová

tisková mluvčí Národní knihovny ČR

E-mail: martina.kosanova@nkp.cz

Telefon: +420 602 811 320

Fotografie v tiskové kvalitě ke stažení [zde](#).